

הסכמות
(נדפסו לפי סדר קבלתן)

הסכמת הרב הגאון הגדול
מוה"ר ר' שלמה זלמן אוירבך שליט"א
ראש ישיבת "קול תורה"

ב"ה י"ב אלול תשל"ד

יצו ד' ברכה לידידי יקר רוח המבורך בכשרונות מעולים ומחונן במדות תרומיות הרב יצחק גרינשפן שיחי'.
אחרי תת שלוי וברכה כיאות, הנני להודיעו שמאד נהניתי כאשר מלאתי רצונו הטהור ועיינתי בספרו החשוב חלק מחיבורו על מס' ראש השנה, כי מהמעט אשר ראיתי בו נוכחתי לדעת שהוא הולך ישר בשכל טוב בנתיבי יושר ואמת, גם הדברים ערוכים יפה בטוב טעם ובהשכל ודעת, אשר על כן ידי יד כהה תיכון עמו ותאמצנו, ובכל לב אברכהו כי יהא ד' בעזרו וימלא משאלות לבו לישב באתלה של תורה ללמוד וללמד מתוך הרחבה ושמחה.

והנני חותם בברכת כתיבה והתיימה טובה ובצפיה לגאולה
שלמה זלמן אויערבאך

הסכמת הרב הגאון הגדול
מוה"ר ר' שאול ישראלי שליט"א
חבר בית-הדין הגדול ור"מ ישיבת "מרכז הרב"

ב"ה ט"ב כסלו תשל"ה ירושת"ו

שמחתי למראה עליהם לתרופה שהביא לפני אחד מבני החבורה המצוינים הוא ניהו האברך כמדדשו עדיו לגאון הרב ר' יצחק גרינשפן הי"ו מחיבור מקיף פרי שקידתו ועיונו בסוגיות הגמרא ראשונים אחרונים והפוסקים בענין תקיעת שופר שהיא מצות היום בימי הרת עולם.
ראיתי כי צלל בנבכי הסוגיות והעלה מרגניתות טובא בכירור השיטות,

הדעות החלוקות והסברתן, והוציא מתחת ידו דבר מתוקן חכמה ומלאכה
כאחד, אשר העוסק בסוגיות אלה ימצא בהם חפץ.
ברכתי למחבר הצעיר כי יבנה ביתו לתלפיות וירבה חייילים בתורה ויהי
בע"ה לאילנא רברבא מניב פרי הלולים משמח אלקים ואנשים.

בידידות ויקר
שאול ישראלי

הסכמת הרב הגאון הגדול
מוה"ר ר' אברהם א. כהנא שפירא שליט"א
חבר בית-הדין הגדול ור"מ ישיבת "מרכז הרב"

ב"ה מוצש"ק פ' פינחס תשל"ה

הנה ידידי יקירי הנעלה הרב ר' יצחק גרינשפן שליט"א הראה לי חלק
מחיבורו זכרון תרועה על ענינים מהלכות שופר בשני הפרקים האחרונים
של מסכת ראש השנה. וכמעט עיוני בהם ראיתי שצ'לל במים אדירים ושקיל
וטרי בעיון רב בבירור השיטות של רבותינו הראשונים זי"ע בענינים אלו
והעלה מרגליות רבות בבירור הלכה מתוך דבריהם בהיקף ידיעות גדול
ובהשואת השיטות ובהסברת חילוקיהן, וכמעט שלא הניח בענינים אלו דבר
קטן וגדול מדברי הראשונים ישנים גם חדשים שזכינו לפרסומם כעת שהביאם
בספרו ונושא ונותן בדבריהם. ואם כי ידעתי את הרב המחבר מנעוריו כבעל
כשרונות נעלה ושקדן גדול בתורה, התפעלתי לראות כי בגיל צעיר עלה
בידו לחבר חיבור גדול בכמות וגדול באיכות. החיבור מעיד על שקידה
גדולה ועל כח עיזן מרוכז וכשרון סידורי עד להפליא, והמחבר הוא באמת
אברך כמשמעו רך בשנים ואב בתורה.

אקוה שספרו היקר יתקבל בחיבה ובאהבה בין כל תופשי התורה כראוי
לערכו הרב. והריני מברך את הרב המחבר שליט"א שימכוהו הי"ת להצליח
בדרכו אשר ילך בה להגדיל תורה ולהאדירה ויעלה במעלות התורה כפי
כשרונו ושקידתו המיוחדים ויהיה לגפן אדרת בישראל בעז"ה.

הכו"ה לכבוד התורה ולומדיה ושוקדיה ומסלסליה
אברהם כהנא שפירא

הקדמה

מטרת ספר זה להיות לעזר ללומד בעיון את סוגיות תקיעת שופר במסכת ראש-השנה (דהיינו את שני הפרקים האחרונים של המסכת), או את הלכות תקיעת שופר בטוש"ע. ענינו הוא בירור שיטתי ומקיף של דברי רבותינו הראשונים בכל אחת מהסוגיות הנדונות בו, עד לפסק ההלכה בשולחן ערוך ונושאי כליו. הדיון כולל: הצעת שיטות הראשונים בסוגיה ובירור מסקנותיהן להלכה; פירוט ראיות הראשונים לשיטותיהם ותוך כך דיון בטעמי השיטות, בסברותיהן, ובישוב השמועות לפי כל אחת מהשיטות; ולבסוף — עיון בפסק ההלכה בשולחן ערוך ונו"כ לאור הדיון בשיטות הראשונים.

אלה הן מטרת החיבור, "ואם אינני אלא מעתיק דברי הראשונים די לי בזה" (הת"ס יו"ד ראש סי' קצ"ח).

מקור חיבור זה בהערת רוחנו מנשיאת מידברותיו של חוזה תחית הקודש, מרן הרב ראי"ה קוק זצוק"ל, ב"הרצאת הרב"י ובמקומות אחרים, מה שהתאים עם חיבה יתירה שהיתה לי מאז לדרך הבירור הישרני של שיטות הראשונים ומסקנותיהן, כב"בית יוסף" שביסוד שלהננו הערוך, ועם ההשתאות על התחדשות הראשונות התורתית — בעומק פשטותה ובחתירתה לחשיפת האמת מתוך מרחבי המקורות — ב"ביאור הגר"א" שעליו.

עם זאת מושפע הספר גם מסגנון החשיבה והביטוי של הלמדנות "החדשה"¹, בת ישיבות-ליטא של הדורות האחרונים, זו אשר דרכי ההפשטה והניתוח שלה בבירור המושגים ההלכתיים העלו את לימוד התורה בדורותינו לפסגות שכליות חדשות.

לענין זה של דרכי הלימוד מאלף יהיה לצטט כאן מקור אחד, מפתיע במקצת, המדבר בעד עצמו:

"אח"כ נכנסתי לפני ולפנים לבית חמי אדומו"ר זצ"ל מקאצק מקור החכמה והתבונה ממנו דרכי העיון למדתי וממנו נתוודעתי מה יקרא חידושי תורה באמת כי לא כל הפלפולים חידושים המה ולא יאומן כי יסופר השגחה הגדולה אשר השגיח עלי בעינא פקיחא גם בענין סדר הלימוד והידושים...

(1) הנדפסת בסוף ספר "אורות התורה".

(2) ע' הקדמת ספר "מרחשת" להגר"ח אייגעש ז"ל.

ובאתי להזכיר פה היות כי שמעתי שבזמן הזה עיקר עיון הצעירים בסברות ולא בפשט ולא בבירור השיטות (כל שיטה ושיטה איך יפרש הגמ' לפי שיטתו) ושתי אלה גם המה העיקר להלכה ושמעתי ממר"ח זצ"ל שגם בזמנו התרעם על העולם אשר מעיינים מעט בהלכה מיניה וביה ואותי הזהיר מאד לישא וליתן גם בפשט... ואם יאבו התלמידים לקבל ממני גם דרך זו הוא העיון בפשט ובירור השיטות יהיה להם לטובה גדולה" * (הקדמת ספר "אגלי טל" להגה"ק מסוכטשוב).

זכה דורנו למה שלא זכו דורות רבים לפניו, ונגלו לו — ועוד הולכים ומתגלים — אוצרות ספונים של דברי רבותינו הראשנים, שהיו גנוזים בכתבי-יד או בדפוסים נדירים, ועתה הפכו להיות נחלת הרבים. ואין הכוונה רק לראשונים "חדשים" שלא היו הלומדים רגילים בהם. גם מתורתם של הראשונים שאת מימיהם אנו שותים בקביעות נתגלה חומר חדש ורב-ערך. לענינו די להזכיר את חידושי הרשב"א השלמים למס' ר"ה, ואת דרשות הראב"ד והרמב"ן לר"ה, שנדפסו לראשונה לא מכבר. גם מהחומר שכבר נדפס בדורות קודמים ישנם חלקים חשובים שלא היו ידועים לרבים מרבותינו האחרונים. יש למשל ראיות ברורות לכך שמרן הב"י וכן רבים מהאחרונים לא ראו את חידושי הרמב"ן, הרשב"א והריטב"א למסכת ר"ה (ר' להלן ברשימת המקורות). מובן שהדיון בספר הזה מבוסס על כל המקורות המצויים בידינו היום.

הספר מיועד בראש ובראשונה ללומדי מסכת ר"ה, ולפיכך נסדרו בו הסוגיות לפי סדרן במסכת (פרט לסוגיה אחת, "שמע מקצת תקיעה", שאוחרה מסיבות עניניות, כפי שיראה המעיין בתוכן). הספר אינו מקיף את כל הסוגיות של שני הפרקים האחרונים של המסכת, אלא רק את אלו הנוגעות להלכות התקיעות עצמן (סדרן ואופן תקיעתן) ולהלכות השופר. בראש כל סוגיה מופיע תוכן מפורט של הסוגיה.

הדיון השיטתי הוא רק בדברי הראשונים הנלמדים בדרך כלל בקביעות (רש"י, תוס', ר"ה, רי"ף, רא"ש, רמב"ם, ראב"ד, רו"ה, רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, ר"ן, טור, וכן הרי"ף גיאת, שהלומדים אמנם אינם רגילים בו, אך דבריו הם יתד ופינה בהלכות ר"ה). דברי ראשונים אחרים מובאים בעיקר לעזר. להלן נתונה רשימה מפורטת של המקורות הנדונים בספר באופן שיטתי. שאר המקורות נזכרים ברשימה נפרדת בסוף הספר.

הדיון בדברי רבותינו האחרונים העוסקים בשיטות הראשונים הוא בדרך-כלל בהערות (יוצאים מכלל זה נושאי כלי הטוש"ע המובאים בדרך-כלל בפנים).

3) טורא רגיש שומע כאן את צלילה של קוצק: "... מה יקרא חידושי תורה באמת... התרעם על העולם...".

מובן שבכל מקום שביאור שיטות הראשונים נלקח מדברי האחרונים נזכרו הדברים בשמם. לענין ההשגות על דברי האחרונים המצויות בספר ברצוני להתנצל ולומר כי אף שיודע אני באמת שאיני כדאי והגון לכך — מכל מקום תורה היא וללמוד אנו צריכים, ואך זאת יכולני לומר שלא נכתבו הדברים כלאחר יד, ולא כמתעסק, אלא בעמל ובדקדוק רב, וכל הרוצה להשיב יבוא וישיב. עוד ברצוני להדגיש כי אין בספר זה שום התיימרות להיכנס להכרעת הלכה, כפי שיכיר המעיין מעצם סגנון הדיבורים, גם בדיון בש"ע ונו"כ. עם זאת פוזרות בו הערות אחדות הנוגעות למעשה, בחינת תן לחכם ויחכם עוד.

מכיון שהספר מיועד בעיקר ללומדי המסכת — לא תמיד מובאת בו הצעת סוגית הגמרא כולה כפשוטה, אלא לעיתים מופיע בתחילת הענין רק מראה-המקום לגמרא הנדונה. לעומת זאת שיטות הראשונים מובאות במלואן (אמנם בדרך כלל לא בלשונן המקורית), כך שמלבד לימוד הגמ' עצמה אין המעיין זקוק לשום לימוד מוקדם בכדי להבין את הכתוב. עם זאת מובן שתועלת ממשית יוכל להפיק מהדברים רק מי שעייין בגוף דברי הראשונים הנדונים או לפחות בחלקם.

מלבד לומדי המסכת יוכלו להיעזר בספר זה גם הלומדים בעיון את הלכות תקיעת שופר בטור או בש"ע. לתועלת הלומדים משני הסוגים — על סדר הגמרא ועל סדר הש"ע — ניתנים בסוף הספר מפתחות מפורטים, האחד לגמ', רש"י, תוס' ורמב"ם, והשני לש"ע ונו"כ (מ"א, ט"ז, ביאור הגר"א ומשנה ברורה).

סוף דבר, מקווה אני שלומד מבקש אמת, שאינו מרמה לקנות את התורה במשיכה אלא עמל בלימוד הגמ' ודברי הראשונים ורוצה לדעתם לאשורם — הוא יקבל תועלת בכל פרקיו ויערבו לו לשמעם.

חובה נעימה היא לי להודות לאלה שבזכותם הגעתי בחסדי ה' עד הלום: להורי היקרים שגידלוני והינכוני לתומ"צ, יזכו לנחת ואושר לאי"ט, למורי בבית הספר, למלמדי ב"כולל" של "ישיבת חברון" בשכונת גבעת-שאול בירושלים, ולשיבות הגדולות בהן למדתי: ל"ישיבת כ"רם ביבנה", ל"ישיבת הכותל" (בצל קורתה נכתב רובו של הספר הזה), ועל כולן לעיקר מקום גידולי, ישיבת "מרכז הרב" בירושלים בהנהגת רוממות רוחו של מו"ר רצי"ה קוק שליט"א.

תודה וברכה מיוחדות לדודי היקרים ר' ישראל נחמן ור' אברהם יצחק רבינוביץ' הי"ו, ולחותני היקר ר' מיכאל זידי רזנברג הי"ו, בעזרתם יוצא ספר זה לאור. יזכו לרב טוב, ותהי משכרתם שלימה מעם ה'.

עוד אודה לדפוס "צור אות" בירושלים, על עבודתו המסורה והמדוייקת.

יהי הספר הזה זכרון עולם לנשמת אבי-אמי הרב ר' משה צבי רבינוביץ' זצ"ל אביד קלניבלוט (פלך קיוב, אוקראינה; אח"כ רב בברנוזיל, ברוקלין נ.י.), איש חסיד וישר והולך תמים, גאון בהוראה ושפל ברך, גריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה. הוא היה בן הרב ר' שלום יוסף, בן הרב ר' יעקב יוחנן, בן הרב ר' ישעיה, בן הגאון המפורסם בדורו ר' משה מקראסנה (כל הנזכרים היו רבני העיירה קראסנה שבאוקראינה דור אחר דור), בן הרה"ק ר' חיים מקראסנה⁴ תלמיד הבעש"ט וללה"ה, זכותם תעמד לנו ולכל ישראל, הרב ר' ישעיה הנ"ל היה חתן הרה"ק ר' אריה לייב מוולוטשיסק⁵ וללה"ה. מצד אמו היה סבי ז"ל נין ונכד להרה"ק ר' נחום מטשרנוביל ולהרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב וללה"ה זתעועכ"י.

ועמו-במחיצתו יחזק זכרון בספר לסבתי הרבנית החכמה הצדקת מרת צפורה ע"ה, אחות הגאון האדיר ר' שמשון אהרן פולונסקי זצ"ל, מתוליה אביד טפליק (אוקראינה) ואח"כ מעמודי ההוראה פיעה"ק ירושלים ת"ו. הם היו בני הרב ר' אברהם יצחק, בן הרב ר' נחום, בן הרב ר' אליהו, בן הרב ר' אהרן, בן הרב ר' שמואל (כולם רבני העיירה קלניבלוט דור אחרי דור), חתן הרה"ק ר' פינחס שפירא מקוריץ⁶ וללה"ה זתעועכ"י.

אשרי עין ראתה את אלה, הלא למשמע אוזן דאבה נפשי, מן המצר קראתי י-ה ובמרחב יענני⁷, יהי רצון שיתקיים בנו מקרא שכתוב "ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתו בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם".

4) היה על הים בדרכו לעלות לארץ ישראל, ונאלץ לחזור מחמת סערה וסכנת-נפשות, מספרים שציוה לא לכתוב על מצבתו שום תארי כבוד, ונימק זאת באמרו שאם לא זכה להגיע לא"י הרי שאינו ראוי לכבוד. בידי בת משפחתנו היה תיק עור שלו, ובו גליון נייר מלא בקשות לתפילה כתובות וחתומות בכתב-ידם של רבים מראשוני צדיקי החסידות תלמידי הבעש"ט, שביקשו ממנו להתפלל בעדם במקומות הקדושים בא"י. התיק אבד בשואה באבוד בעליו הי"ד.

5) מהאירות שבחבורת תלמידי המגיד ממזריטש, באחרית ימיו עלה לא"י והיה ראש ישיבה בעיה"ק צפת.

6) "דיבר בענין שרצונו מאד לקבוע דירתו בא"י" ("מדרש פינחס", דפוס בילגוריי, ט"ו כ"ו). ו"בשנת תקנ"א שם הר"ר פינחס לדרך הקודש פעמיו הלך ונסוע שואף זורה לעיר ירושלים" (בהקדמה שם). ונפטר לעולמו באחת העיירות בדרך, ובספרו "נופת צופים" ט"ו צ"א: "סימן למרה שחודה שאין לו חשק לעלות לארץ ישראל".

7) הלא זהו רז מרוי השופר, מרגלית ירושלמית אבודה שהשיבוה לנו רבותינו הראשונים ז"ל:

"ירושלמי ותוקע מן הקצר שנא' מן-המצר קראתי י-ה" (רא"ש פ"ג ט"ו ד'). ומהירושלמי שלפנינו נשמט. הובא להלכה בש"ע תק"א, ט', ובריטב"א סוכה כ"ט: ד"ה והיבש מבואר שהיא דין דין דאורייתא, ע' בגוף הספר סוגית פסולי השופר פסקה כ').

תבנית השופר, כדמות תרוט הפוך פתוח, שתחילתו במיצר והולך ומתרחב לאינסוף, מגלמת את הצפייה האמונית, ממיצרי העולם "השפל-האפל" אל מרחבי י-ה, מן הארצי, המוגבל, הסופי והכלה — אל השמימי, הבלתי-מוגבל, האינסופי והנצחי.

שתי פנים שהן אחת לקישור השפופרתי הזה: ממעלה למטה, התכנסות האינסוף אל המיצר (ובדמות החרוט האידיאלי: אל הנקודה, שאינה תופסת מקום כלל), כעין "אור אינסוף ממלא כל עלמין"; ולעומתה ומכוחה — ממטה למעלה, העליה אל הא-לקים בתרועה, מן המיצר אל המרחב.

וכעין זה בקול השופר: פשוטה ותרועה ופשוטה. פשוטה — "קול נמשך ופשוט", כמו קו

עבודת ההגה והשכלול של הספר, בה הייתי עסוק בשלהי שנת תשל"ג, הופסקה עם היהלצנו למערכות א-לקי צבאות ישראל במלחמת יום הכיפורים. אחרי המלחמה עסקתי בהדפסת קונטרס לזכר הנופלים הי"ד בשם "ביאוריון דאשא" (קובץ הערות על מסכת ברכות), ואח"כ קשה היה לחזור אל הראשונות. לפיכך סיימתי את ההכרהי בהגהת הספר, וויתרתי על תוספת הכשר ויתרון (מקצת הערות נוספות באו ב"השלמות" שבסוף הספר [נספה ג']). ויהי רצון שמיעוט חלבנו ודמנו יירצה לנו, ואור חדש, אור תורת חיים תמדתנו, יופיע ויאיר על ציון וירושלים.

ירושלים ת"ו

יצחק שילת (גרינשפן)

ישר אינסופי, ו"כאיש מרים קולו לשורר ולרנן" (ל' הרמב"ן בדרשה). תרועה — "קולות קצרים" (ל' רש"י ל"ג), קטעים מוגבלים, "גנוחי גנח, יליל יליל". מן הפשוטה אל התרועה ומן התרועה אל הפשוטה. "עולם חסד יבנה", הבריאה מראשיתה פשוטה, מאירה, שרה ומתרוננת. וגם בדרך ירידה וצמצום, בחשכת סיבוכים ומשברים, גניחות ויללות — תמיד חביבה בה נקודת השירה והאור, "אם חסד אשירה ואם משפט אשירה" (ברכות ט:). ואחריה תקיעה גדולה ממרחביה, בשופר גדול ייתקע, ואור חדש יאיר, נהורא דגפיק מגו חשוכא.